

Het waarborgen van de rechten van jongeren in de gemeenschapsinstellingen

Inleiding

De strategische doelstelling 7 van de Staten-Generaal Jeugdhulp die de focus legt op de rechtsbescherming van kinderen en jongeren om hen *tot hun recht te laten komen*¹, is richtinggevend voor de werking van de gemeenschapsinstellingen. De specifieke context van vrijheidsbeneming en beveiliging waarin de gemeenschapsinstellingen hun aanbod realiseren, vraagt immers een verhoogde aandacht voor de rechtspositie van jongeren. In dit verband dient naast de visietekst van genoemde Staten-Generaal ook verwezen te worden naar internationale rechtswaarborgen voor jongeren in detentie.²

In de gemeenschapsinstellingen wordt gewerkt aan het realiseren van doelstellingen voor opvoeding, verantwoordelijkheidszin, resocialisatie en bescherming van de maatschappij (cf. *Voorafgaande Titel* van de Jeugdwet die de jeugdrechters vraagt dat ze in hun rechtsbedeling deze doelstellingen nastreven). In de praktijk komt dit neer op het zoeken van een goede balans tussen het naleven van de rechtswaarborgen van minderjarigen en het in acht nemen van de pedagogische handelingsvrijheid en veiligheidsoverwegingen.

De gemeenschapsinstellingen willen de rechten van de jongeren als toetssteen gebruiken voor een kwaliteitsvolle, op emancipatie gerichte pedagogische hulp. Zij worden daarbij geconfronteerd met de paradox dat ze deze doelstelling van zelfstandige rechtsuitoefening proberen waar te maken binnen een traject dat, zeker bij aanvang, sterk inzoomt op het herstellen van de veiligheid rond de jongere, het inperken van deviante omgevingsinvloeden, en een opnieuw beheersbaar maken van gedrag waarbij de rechten van anderen of de sociale normen en waarden worden geschonden. Nochtans onderbreekt deze doorgedreven en institutioneel omkaderde begrenzing ook vaak de negatieve spiraal waarin de jongere en zijn context verwickeld zaten. Een valkuil hierbij is wel dat de dynamiek van de cliënt stagneert wanneer in een passieve, afwachtende houding de instelling alles overneemt en de cliënt *machteloos* moet toezien. In dit kader is het belangrijk om blijvend te werken vanuit de betrokkenheid en zeggingskracht van jongeren en hun ouders, zodat ze zich gerespecteerd voelen. Door actief de dialoog aan te gaan met hen en dit van bij het begin van het verblijf. Dit betekent gericht en aandachtig luisteren naar hun bezorgdheden, naar de manier waarop ze hun eigen leefsituatie waarnemen en ordenen en deze ordening aanvaarden. Erkenning voor hun beleving en visie betekent niet dat die zonder meer goedgekeurd worden. Het komt er eigenlijk op aan om jongeren en hun ouders te stimuleren hun verantwoordelijkheid terug op te nemen, hen de mogelijkheid te bieden en te motiveren om nieuwe keuzes te maken en hiermee vanuit de begrensde en veilige residentie stapsgewijs te experimenteren.

¹ Zie visietekst Staten-Generaal Jeugdhulp, pp. 48-49.

² Zie de Beijing Rules, het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), de rapporten Comité ter Voorkoming van Foltering (CPT), het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten (BUPO), het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM), het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, de Havana Rules en de Aanbevelingen van de Raad van Europa.

Een constructieve, respectvolle benadering betekent ook dat jongeren en hun ouders geïnformeerd worden over het ganse hulpverleningstraject en dat ze betrokken worden als volwaardige gesprekspartners. Jongeren worden opgenomen in een coachings- en groeiproces waarbij ze hun gedrag en de impact ervan leren begrijpen en hun rechten op een verantwoordelijke manier leren uitoefenen. Ouders krijgen gedurende de plaatsing de mogelijkheid om hun zoon of dochter in dat proces te blijven begeleiden.

1. Rechtswaarborgen binnen beveiligde opvang

In de huidige wetgeving wordt niet nader bepaald wat een gesloten plaatsing precies inhoudt. Voor jongeren die terecht komen in voorzieningen waar wel degelijk sprake is van vrijheidsbeneming, kan dit beschouwd worden als een belangrijke lacune, gelet op de geldende internationale rechtswaarborgen.

De pleitbezorgers van een zogenaamd *jeugdsanctierecht* wijzen dan ook op een aantal wenselijke rechtswaarborgen voor jongeren die een misdrijf hebben gepleegd. Juridische principes zoals gelijkheid, proportionaliteit en legaliteit komen daarbij in botsing met de huidige Jeugdwet die nog altijd in grote mate een *jeugdbeschermingswet* is, en met welzijnsgerichte beginselen zoals het differentiëren of vraaggestuurd organiseren van aanbod.

De werking van de gemeenschapsinstellingen is slechts in beperkte mate wettelijk geregeld en het Decreet Rechtspositie Minderjarigen is er van toepassing. Dat hoeft ook niet helemaal te verwonderen aangezien de gemeenschapsinstellingen niet zijn opgevat als jeugdgevangenissen maar als pedagogische voorzieningen waar ook minderjarigen terecht komen die geen delicten hebben gepleegd (of daarvan verdacht worden). Nogmaals, dit belet niet dat er, zeker in een eerste fase, sprake is van opsluiting of detentie en dat er controles worden uitgeoefend zoals fouillering en drugstests waarvoor het personeel strikt genomen niet bevoegd is. Vanuit die praktische realiteit lijkt de vraag naar een meer uitgeschreven en coherent referentiekader voor deze instellingen wel verantwoord.

De visietekst van de Staten-Generaal verwijst in dit verband naar het schadebeperkingsbeginsel: hoe meer je ingrijpt in het leven van iemand, hoe groter de behoefte aan rechtswaarborgen. Vanuit die optiek wordt ook gewezen op het belang van het voorzien in de nodige instrumenten om een gelijkwaardige en proportionele toepassing van maatregelen in een beveiligde omgeving te garanderen. Het betreft minimale normen die overal en altijd moeten gerespecteerd worden.

2. Beveiligingsopdracht van de gemeenschapsinstellingen

De specifieke context en opdracht van de gemeenschapsinstellingen heeft een invloed op het garanderen van een uitgewerkte rechtspositie voor jongeren en hun ouders en op het handelen van de gemeenschapsinstellingen.

Een plaatsing in een gemeenschapsinstelling is een dwingende maatregel, die wordt opgelegd door de jeugdrechter. De bewegingsruimte van de jongere en zijn gezin wordt beperkt door de grenzen

van de rechterlijke maatregel en de beslissingen van de jeugdrechter. Daarbij heeft de jeugdrechter de mogelijkheid om bepaalde verboden op te leggen, bv. rond contact- en bezoekmogelijkheden.

Verder legt de differentiatienota³ uit dat de gemeenschapsinstellingen zich duidelijk willen positioneren en hun aanbod in de toekomst in het bijzonder willen richten op jongeren bij wie er een *noodzaak tot beveiligde residentiële opvang* bestaat. Het verschil met het private jeugdhulpaanbod ligt erin dat vrijheidsbeperking absoluut (institutioneel) afdwingbaar en inherent is aan de werking van de gemeenschapsinstellingen. Zij hebben de juridische en organisatorische middelen om deze restrictieve structuur op te leggen.

Door hun beveiligend aanbod en hun opnameplicht stroomt er een zeer gediversifieerde populatie met ernstige problemen binnen in de gemeenschapsinstellingen. De context van vrijheidsbeneming biedt hierbij de nodige rust en voorspelbaarheid om de hulpverlening (effectiever) te kunnen uitvoeren.

De gemeenschapsinstellingen willen een veilig leef- en werkklimaat creëren voor zowel de jongeren als het personeel. Dit veilig klimaat is tevens de basis om hulpverlening te kunnen bieden. Er ontstaat ruimte om de krachten van en onderlinge verbondenheid met het cliëntsysteem (terug) zichtbaar en voelbaar te maken.

Isolatie en controles⁴ zijn vrijheidsbeperkende en op de privacy ingrijpende maatregelen, die als noodzakelijk beschouwd worden om dit veilig klimaat te scheppen en in stand te houden. Ze worden ingezet om te voorkómen dat het externaliserend gedrag van een jongere de draagkracht van de leefgroep of het begeleidend team op een bepaald ogenblik overschrijdt.

3. Pedagogische handelingsvrijheid van de gemeenschapsinstellingen

3.1 Orthopedagogisch kader

De gemeenschapsinstellingen nemen een opvoedende taak op en steunen hierbij op drie pijlers. Een eerste pijler is Gerald Pattersons model⁵ over ouderlijke vaardigheden. Dit model leert ons dat het stellen van grenzen en het opvolgen en controleren van het gedrag van jongeren noodzakelijk zijn om de steunende opvoedingsfuncties – positieve betrokkenheid, positieve bekrachtiging en probleemoplossend overleg – doeltreffend te laten werken. Omgekeerd: steunen zonder sturen blijkt minder aan te komen én dus minder effectief te zijn⁶. Hoewel de gemeenschapsinstellingen het dus zeer belangrijk vinden om in overleg te gaan met de jongere, heeft de jongere geen onbeperkte inspraak omdat de opvoeder - wil hij het gedrag van de jongere in gunstige zin beïnvloeden - vanuit een gezagspositie moet kunnen opereren waarin hij tot op zekere hoogte het parcours, en de limieten van het traject bepaalt.

³ Zie Nota 'differentiatie van het aanbod in de gemeenschapsinstellingen', p. 22.

⁴ Zie teksten verantwoording en praktijk isolatie, afzondering en controle
<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/onze-hulpverlening/publieke-jeugdinstanties/huishoudelijk-reglement/>

⁵ Zie procesimplementatieplan 'Pedagogische en therapeutische werking in de gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand', p. 29.

⁶ LACOMBE, L., ROOSVELDT R. & VAN DER VORST, L. (red.) *Grenzen*. IPSOC-Bijtscholing, Kortrijk, 2005, p.92.

Een tweede pijler is het ervaringsgericht leren. De kern van het ervaringsgericht leren betreft het methodisch aanbieden van ervaringen aan individuen en groepen met de bedoeling een zo volledig mogelijke persoonlijke ontplooiing te bereiken. De begeleiders van de jongeren structureren dit proces. Specifieke situaties worden bewust gecreëerd en de jongeren worden gestuurd en aangezet om na te denken over hun gedrag. Het is een vorm van leren waarin actie- en reflectiemomenten elkaar opvolgen, en waarin groei en ontwikkeling als focus genomen worden. De begeleiders zullen aan de ene kant sterk sturend werken, maar aan de andere kant houden de begeleiders rekening met het ritme en het proces van ieder individu en de groep als geheel.

Het contextgericht werken is een derde krijtlijn van het pedagogisch aanbod. Binnen dit contextgericht werken is de hulpverlener zich voortdurend bewust van de invloed van zijn positie tussen ouders (en/of ruimere context) en jongere op het hulpverleningsproces. De hulpverlener zal dan ook inspelen op deze onderlinge interacties om zo op zoek te gaan naar gedeelde, haalbare en gewenste doelstellingen voor alle partijen in de hulpverlening.

3.2 Het pedagogisch project van de gemeenschapsinstellingen

De toenemende complexiteit en ook wel chroniciteit van de problemen van jongeren die zich aandienen bij de jeugdrechter, doen de behoefte ontstaan aan meer afgebakende, conceptuele hulptrajecten.⁷ Die ontwikkeling noopt de gemeenschapsinstellingen ertoe hun aanbod steeds meer te ordenen in modules, die worden geconcretiseerd in duidelijk omschreven, gefaseerde trajecten waarbij de jongere vordert op de assen gesloten-open, binnen-buiten en uitsluiten-insluiten. Deze trajecten omvatten structurele en individuele elementen. Deze elementen beïnvloeden de operationalisering van de rechten van de jongeren. Jongeren zullen naarmate ze hun traject doorlopen hun rechten op een andere wijze kunnen uitoefenen. Jongeren geven informatie en worden voortdurend geïnformeerd over hun evolutie binnen dit generiek traject dat een individuele vertaling krijgt in het handelingsplan.

Structureel

Structureel start het verblijf met een ingrijpende vrijheidsbeperking en een hoge mate van structurering. Het uitgesproken structurerende kader zorgt voor de nodige rust en ademruimte waardoor de hulpverlenende opdracht veilig gesteld wordt. De thema's grenzen stellen, vergroten van inzicht en competenties en herstel staan op de voorgrond. In latere fasen gaat het verblijf gepaard met het geven van kansen om te leren omgaan met de geleidelijk herwonnen vrijheid en om verantwoordelijkheid op te nemen voor het eigen handelen. De laatste fasen staan in het teken van het vertrek van de jongere uit de instelling en zijn herintrede in de samenleving.

De verblijfssituatie van de jongere evolueert van een maximum aan controle en sturing naar een overwogen en gefundeerde pedagogische veiligheid⁸. Elke fase heeft een indicatieve duur en een thematisch accent met daaraan gekoppelde doelstellingen. Naargelang de jongere verder evolueert en in staat is om meer verantwoordelijkheden op te nemen, zal de jongere uitvoeriger leren zijn vrijheden en rechten uit te oefenen. De jongere mag bijvoorbeeld een extramurale activiteit doen of

⁷ Zie Nota 'Differentiatie van het aanbod in de gemeenschapsinstellingen', p. 3.

⁸ Zie 'Pedagogisch project van de openbare gemeenschapsinstellingen met een beschrijving van de soorten uitstappen en hun omkadering', p. 1.

mag op weekendbezoek. De manier waarop de jongere zijn rechten kan uitoefenen, is dus verbonden aan de kenmerken en doelstellingen van de betrokken fase. Doordat het traject vorm krijgt in een gemoduleerd aanbod, geeft de modulebeschrijving een overzichtelijk agogisch kader waarbinnen de jongere zijn rechten op een bepaald ogenblik kan uitoefenen.

Individueel

Het traject bevat naast structurele elementen ook individuele elementen. In elke fase heeft de jongere individuele doelstellingen, werkpunten en acties, die gericht zijn op zijn noden en die hun neerslag vinden in het handelingsplan. Daarbij streven we naar een voortdurende verbetering van de balans tussen voorliggende (ontwikkelings)taken van deze jongere en de vaardigheden waarover hij op dat moment beschikt. Het handelingsplan wordt voortdurend geëvalueerd en bijgestuurd in het kader van regelmatige multidisciplinaire cliëntbesprekingen op leefgroep- of unitniveau. Het traject wordt dus individueel bepaald en de jongere heeft daarbij zelf invloed op zijn traject. De jongere draagt zelf de verantwoordelijkheid om aan zijn individuele doelstellingen te werken om zo te kunnen overgaan naar een volgende fase. Doordat de jongere naarmate zijn traject vordert meer vrijheden en verantwoordelijkheden krijgt, geeft dit aan de jongere een dynamiek waardoor hij wordt uitgedaagd en geleidelijk aan zijn leven terug in handen kan nemen.

Individuele werkpunten hebben mogelijk invloed hebben op de manier waarop een jongere zijn rechten uitoefent. Zo kan bijvoorbeeld een controle of deelname aan een extramurale activiteit handelingsplangestuurd zijn. Het handelingsplan geeft dus vorm en erkenning aan de rechten van de jongere. Evenzo kan de jongere in de zelfstandige uitoefening van zijn rechten beperkt worden bij een terugval. Zo kunnen weekendbezoeken tijdelijk terug afgebouwd.

Opvoeden betekent dus op maat van de jongere werken en in elke situatie kijken wat hij nodig heeft, rekening houdend met diverse aspecten zoals de persoonlijkheid van de jongere, zijn sterktes en problemen, zijn intelligentie, cognitieve rijpheid, interpersoonlijke sensitiviteit, emotionele toestand en de context. Daarnaast zal de begeleider ook aandacht hebben voor de wisselwerking tussen de jongere en zijn leefgroep en zal hij interactieve processen structureren en monitoren.

4. Werkingsprincipes

Er zijn een aantal duidelijke werkingsprincipes die de gemeenschapsinstellingen hanteren bij het bieden van hulpverlening.⁹ Enkele werkingsprincipes belichamen de visie van het decreet rechtspositie en geven invulling aan specifieke rechten zoals het recht op informatie, het recht op inspraak en participatie, het recht op respect voor het gezinsleven en het recht op een menswaardige behandeling. Deze werkprincipes berusten allemaal op het belang van de minderjarige.

Contextgericht werken

De gemeenschapsinstellingen vertrekken vanuit de hulpvraag van de jongere en van zijn leefomgeving. Jongeren en hun ouders worden geïnformeerd over het ganse hulpverleningstraject

⁹ Zie tekst 'Gemoduleerd aanbod gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand', pp. 5-10.

en worden binnen dit traject betrokken als volwaardige gesprekspartners. Het maximaal betrekken van de leefomgeving van de jongere wordt gerealiseerd in elke fase van het hulpverleningstraject. Met alle partijen wordt op zoek gegaan naar gedeelde, haalbare en gewenste doelstellingen in de hulpverlening.

Participatief werken

De gemeenschapsinstellingen staan voor een emancipatorische pedagogie waarbij de betrokkenen zoveel mogelijk participeren. Jongeren worden aangemoedigd, krijgen kansen en worden actief betrokken bij het hulpverleningsproces. Door hen uit te nodigen een rol te spelen bij hun hulpverleningstraject kunnen ze de greep op hun leven versterken. De jongere wordt hier gezien als de kennisbron die waardevolle info geeft over wat belangrijk is voor hem.

De gemeenschapsinstellingen gebruiken het participatiemodel van Shier in hun beleid.¹⁰ Ze streven er steeds naar het hoogst mogelijke participatieniveau te implementeren binnen hun gedwongen en sterk gestructureerde hulpverlening en reiken hierbij verschillende handvaten aan. Deze handvaten hebben betrekking op de basishouding ten aanzien van jongeren alsook op de mogelijke instrumenten die gebruikt kunnen worden om de participatie van jongeren te verhogen.

Proces van handelingsplanning

Het handelingsplan gaat uit van de generieke doelstellingen van een module en de hiervan afgeleide overgangscriteria per fase, en koppelt deze aan de concrete vragen, behoeften en kenmerken van de jongere en zijn context. Het handelingsplan geeft de jongere duidelijkheid en overzicht en dus ook zekerheid over wat zijn verblijf in de gemeenschapsinstelling inhoudt. Het garandeert een vraaggestuurde manier van werken binnen een hulpverleningscontext die in hoge mate gekenmerkt wordt door dwang en vrijheidsinperking.

5. Het belang van de jongere staat centraal

Zowel in het decreet betreffende de rechtspositie als in de visie van de gemeenschapsinstellingen staat het belang van de jongere centraal.

Het belang van de minderjarige wordt door de decreetgever uitdrukkelijk naar voor geschoven als een overkoepelend principe. Artikel 5 van het decreet bepaalt dat *het belang van de minderjarige de belangrijkste overweging vormt bij het verlenen van jeugdhulp* en moet samen gelezen worden met de overige rechten voorzien in het decreet. Dit sluit aan bij de visie van de gemeenschapsinstelling, die het volgende zegt: *We vertrekken van de hulpvraag van de jongere en zijn leefomgeving, van de vraag van verwijzers en van een deskundige, multidisciplinaire diagnose.*¹¹

Het decreet geeft ook aan dat jeugdhulpverleners bij het bepalen van het belang van de minderjarige de inzichten van minderjarigen mee in overweging moeten nemen. Jeugdhulpverleners dienen dus in

¹⁰ Zie tekst 'Participatie van jongeren, Gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand en centrum De Grubbe', pp. 3-6.

¹¹ Zie procesimplementatieplan 'Pedagogische en therapeutische werking in de gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand', p. 18.

dialoog te gaan met de minderjarige zodat hij zelf kan uiten wat volgens hem in zijn belang is. De visie van de gemeenschapsinstellingen komt hiermee overeen waar ze zegt: *We werken emancipatorisch in dialoog met alle betrokkenen.*

De gemeenschapsinstellingen gaan in dialoog met de cliënt omdat ze, conform het decreet rechtspositie erkennen dat een minderjarige in staat is zijn eigen belangen te beoordelen. De gemeenschapsinstellingen nodigen de jongere uit om een rol te spelen tijdens het hulpverleningstraject. Door hen de ruimte en mogelijkheden te bieden om hun verantwoordelijkheid op te nemen, kunnen jongeren greep krijgen op hun eigen leven.

De gemeenschapsinstellingen hebben de hulpverlenende taak om bij te dragen aan de re-integratie van de geplaatste jongeren. Zij willen de ontwikkeling van de jongeren bevorderen door niet alleen in dialoog te gaan, maar evenzeer door structuur te geven en bijvoorbeeld (in pedagogische zin) disciplinerend of monitorend op te treden. Dit optreden staat steeds in functie van het maatschappelijk op een minder kwetsbare en meer aanvaarde wijze leren functioneren van de jongere en het mogelijk maken van en een minder ingrijpende hulpverlening als eerste stap naar re-integratie. Daarbij zien de gemeenschapsinstellingen de jongere en zijn context als een volwaardige partner in heel het proces.

6. Waarborgen van de rechtspositie van de jongere

De plaatsing van een jongere in een gemeenschapsinstelling is een zeer ingrijpende maatregel. De jongere komt terecht in een vrijheidsbenemende en beveiligde setting en verliest veel van zijn autonomie. In deze begrenzende context blijft het belang van de jongere steeds voorop staan als richtinggevend element in de hulpverlening. Uitgaande van eigen krachten, kwetsbaarheden, behoeften en gevoeligheden wordt samen met de jongere en zijn context gezocht naar een voor hem (be)grijpbaar toekomstperspectief. Dit wordt beoogd door zowel te vertrekken vanuit de hulpvraag van de jongere en zijn ouders als samen op zoek te gaan naar gedeelde, haalbare en gewenste doelstellingen voor alle partijen. Om deze missie te realiseren, steunen de gemeenschapsinstellingen in hun dagdagelijkse praktijk op de principes van participatief werken, contextgericht werken en handelingsplanning.

Naar aanleiding van de inspectie die in 2012 werden uitgevoerd in de instellingen is er een rapport met aanbevelingen opgesteld, en de afdeling gemeenschapsinstellingen heeft deze aanbevelingen vertaald naar een concreet actieplan.¹² Dit actieplan wordt in 2014 verder uitgevoerd teneinde de rechten van jongeren in de instellingen beter te verzekeren.

Tijdens de bezoeken van de zorginspectie werd er op enkele rechten, die door jongeren belangrijk worden gevonden¹³, ingezoomd. Om een zo duidelijk mogelijk overzicht te geven van wat de gemeenschapsinstellingen reeds doen om deze rechten te garanderen en welke acties in 2014 nog zullen worden uitgevoerd, wordt elk recht hieronder apart besproken.

¹² Zie nota 'Actieplan van de gemeenschapsinstellingen en het centrum De Grubbe naar aanleiding van de aanbevelingen van het agentschap Zorginspectie'.

¹³ Zoals blijkt uit het rapport *Binnen(st)Buiten* van het Kinderrechtencommissariaat (april 2010).

6.1 Recht op informatie en duidelijke communicatie

Het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp zegt dat de jongere recht heeft op duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over zijn plaatsing en over alle zaken die daarmee verband houden, inzonderheid leefregels en afspraken. De gemeenschapsinstellingen vrijwaren dit recht door meteen bij het onthaal de jongere en zijn ouders informatie te geven over hun rechten, de huisregels en het agressieprotocol. Maar ook door het aanbod aan de jongere te expliciteren in welomschreven modules en er een individuele vertaling aan te geven in het handelingsplan. Doorheen het verblijf wordt actief de dialoog aangegaan met de jongere en zijn ouders en worden ze voortdurend geïnformeerd over de evoluties van de jongere in zijn residentieel traject.

In het actieplan hebben de gemeenschapsinstellingen volgende acties vastgelegd om het recht op duidelijke communicatie nog beter te garanderen:

- *Leefgroepsbrochures en ouderbrochures worden van een versiedatum voorzien opdat men kan verifiëren of de meest actuele versie gehanteerd wordt. De brochures worden halfjaarlijks herzien.*
- *De thema's die minimaal aan bod moeten komen in de ouderbrochure worden in kaart gebracht.*
- *De folder 't Zitemzo voor de +12-jarigen wordt toegevoegd aan de leefgroepbrochure.*
- *De folder 't Zitemzo voor ouders wordt in elke campus in de bezoekszaal gelegd.*
- *De bestaande procedures met betrekking tot het systematisch inzetten van tolken voor anderstalige jongeren en ouders worden expliciet beschreven en bekend gemaakt. Daartoe wordt een behoefteanalyse gemaakt met betrekking tot de nood aan inzet van tolken volgens taalgroep.*
- *Er wordt een checklist opgesteld om systematisch na te gaan of alle essentiële informatie aan jongere en ouders is verstrekt en mondeling werd toegelicht.*
- *Elke campus krijgt de opdracht om naar interactieve spelen te zoeken om de jongeren te informeren over hun rechten.*
- *De informatie over de gemeenschapsinstellingen op de website van Jongerenwelzijn wordt geherstructureerd en geüpdatet. Daarbij zal aandacht zijn voor:*
 - o *een helder en eenvormig taalgebruik*
 - o *versnelde toeleiding naar praktische informatie en veel gestelde vragen*
 - o *gedifferentieerde beschrijvingen per campus*
 - o *het duidelijk onderscheiden van gemeenschapsinstellingen en gesloten federale centra*

6.2 Recht op respect voor het gezinsleven en recht op privacy

Elke minderjarige heeft recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer en daarnaast ook recht op een eigen overtuiging over politiek, filosofie, ideologie of godsdienst, een eigen seksuele geaardheid en een ruimte om zich terug te trekken. De gemeenschapsinstellingen komen hieraan tegemoet door de jongere zijn beleving en visie op zijn leefsituatie te erkennen en respect te hebben voor zijn privéleven. Maar ook door de ouders van de jongere te blijven zien als eerste verantwoordelijke voor de opvoeding van hun kind en hen als partner in het hulpverleningsproces te beschouwen.

Volgende acties worden in 2014 verder uitgevoerd:

- *De beschrijving van de bezoekregels in de informatiebrochures en de uitvoering hiervan in de concrete praktijk worden nauwer op elkaar afgestemd.*
- *Verschillen in bezoekregeling tussen leefgroepen worden beschreven en inhoudelijk verantwoord voor de gebruikers vanuit de visie en de doelstellingen van de specifieke module.*

6.3 Recht op een menswaardige behandeling

Artikelen 27 en 28 van het decreet rechtspositie hebben tot doel minderjarigen te beschermen tegen elke vorm van geweld binnen de jeugdhulpverlening. Deze artikelen bepalen de principes hoe met sanctioneren en afzonderen omgegaan moet worden. De gemeenschapsinstellingen hanteren een begrenzen structuur waarbij pedagogische maatregelen en veiligheidsmaatregelen zoals afzonderen en isolatie toegepast worden. Hoewel de gemeenschapsinstellingen over de juridische middelen beschikken om een restrictieve structuur op te leggen, is het voor de minderjarige lang niet altijd duidelijk wat deze maatregelen inhouden en op welke manier deze uitgevoerd kunnen worden. Met andere woorden, het institutioneel kader biedt op zich onvoldoende garanties dat er steeds aandacht en respect is voor de rechten van de minderjarige in de dagelijkse opvoedings- en beveiligingspraktijk. Daarom willen de gemeenschapsinstellingen in de toekomst een handelingskader uitschrijven dat voorziet in een striktere scheiding tussen veiligheids- en pedagogische opdrachten, en dat zowel in documenten als in de praktijk helder stelt welke handelingen als veiligheidsmaatregelen moeten worden opgevat en welke onder de noemer van pedagogische disciplineren en -sanctionering thuishoren. Afwijken van voorgeschreven handelingen wordt verantwoord door te preciseren in welke situaties dit mogelijk is en hieraan procedures te koppelen die uitleggen wie betrokken is en welke stappen doorlopen dienen te worden. Met jongeren en hun ouders wordt in een eenvoudige en begrijpelijke taal over dit handelingskader gecommuniceerd.

Bijkomend worden volgende acties nog ondernomen:

- *Afspraken omtrent het registreren in DOMINO van afzonderingen en het toezicht tijdens afzonderingen worden eenduidig en formeel verankerd.*
- *Er worden gerichte vormingsacties opgezet om ervoor te zorgen dat hulpverleners op de werkvloer goed het onderscheid kunnen aangeven tussen afzondering en isolatie en hieraan de passende gevolgen koppelen voor de (verschillende) praktijk inzake registratie, toezicht en andere begeleidende maatregelen naar aanleiding van beide soorten interventies.*
- *200 personeelsleden (het laatste vijfde van de doelgroep) worden opgeleid in LSCL.*

6.4 Recht op inspraak en participatie

Artikelen 16 tot 19 van het decreet regelen het recht op inspraak en participatie van de minderjarige. De jongere heeft recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend en heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Dit recht wordt gewaarborgd doordat de gemeenschapsinstellingen werken vanuit de betrokkenheid en zeggingskracht van jongeren en hun ouders. Ze stimuleren jongeren en hun ouders om hun verantwoordelijkheid terug op te nemen. Bovendien wordt hen de mogelijkheid gegeven en worden ze gemotiveerd om nieuwe keuzes te

maken. Ze worden opgenomen in een coachings- en groeiproces, waarbij de jongeren en zijn ouders mede-eigenaar zijn van de jongere zijn hulpverleningstraject.

De gemeenschapsinstellingen willen dit recht op collectief niveau nog beter waarborgen door volgende acties:

- *De inspraakprocedures die voorzien zijn in het kader van bewonersvergaderingen worden op punt gesteld en de opvolging hiervan wordt cyclisch georganiseerd volgens het PDCA-principe.*
- *Ouderparticipatie (al in de onthaalfase) verbeteren*

6.5 Recht om klacht in te dienen

Elke minderjarige heeft het recht om een klacht in te dienen over de hulp die hij krijgt, de leefomstandigheden in een instelling en het feit dat zijn rechten niet nageleefd worden. De bestaande klachtenprocedures zijn geëvalueerd en worden in 2014 herschreven:

- *De interne procedures bij het behandelen van klachten worden in samenspraak met het Kinderrechtencommissariaat en conform de internationale standaarden op punt gesteld en geoperationaliseerd. We dragen hierbij zorg voor een heldere taakafbakening met JO-lijn die de conciliërende klachtenbehandeling voor zijn rekening neemt.*
- *Gevallen waarin een vorm van interne klachtenbehandeling plaatsvindt, waarbij de behandelaar ingaat op meldingen of vragen om informatie, klachten meteen oplost of een jongere doorverwijst naar JO-lijn worden systematisch geregistreerd.*

6.6 Acties naar personeel

De gemeenschapsinstellingen vinden het belangrijk dat personeelsleden actief nadenken over hun rol en betekenis bij het realiseren van de rechten van jongeren. Het recht op hulp is hierbij een belangrijk uitgangspunt. Als hulpverlener engageren personeelsleden zich om jongeren en ouders niet alleen vertrouwd te maken met hun rechten maar hen ook daadwerkelijk bij te staan in de uitoefening ervan. De gemeenschapsinstellingen beschikken over handvaten, zoals standaardprocedures, registratie-instrumenten en multidisciplinair overleg, met oog voor de rechtswaarborgen van minderjarigen. In de toekomst willen de gemeenschapsinstellingen het personeel ondersteunen door middel van vorming over het decreet rechtspositie van de minderjarige. Deze vorming laat hen in de eerste plaats kennismaken met de achterliggende principes van het decreet en hoe deze kunnen gebruikt worden om te reflecteren over een verrijking van de eigen hulpverleningsmogelijkheden.

Volgende acties worden eveneens uitgevoerd:

- *Bij de indiensttreding wordt voortaan aan elke nieuwe medewerker een exemplaar van de werkmap "Aan de slag met het decreet rechtspositie van de minderjarige" bezorgd. De nieuwe medewerkers dienen daarbij te tekenen voor 'gelezen en aanvaard'.*
- *In de deontologische code van de gemeenschapsinstellingen wordt een luik toegevoegd over het decreet rechtspositie van de minderjarige.*
- *In de bijlagen van de code wordt de folder 't Zitemzo voor ouders toegevoegd.*

- *In dienst tredende personeelsleden worden opgeleid in Life Space Crisis Intervention (LSCI), de opvoedingsvaardigheden volgens Patterson, ervaringsleren en contextgericht werken.*

6.7 Kwaliteitsvolle hulp

De gemeenschapsinstellingen willen in hun kwaliteitsbeleid prominent en permanent aandacht besteden aan de rechten van jongeren en ouders. Ze willen in het kader van dit beleid criteria bepalen die laten zien hoe de rechten van jongeren en ouders worden geoperationaliseerd. Deze criteria worden opgenomen en vertaald in de toekomstige kwaliteitshandboeken, die voor elke gemeenschapsinstelling onder meer duidelijk maken hoe klachten worden behandeld, op welke wijze inspraak en participatie zijn georganiseerd en het dossier wordt beheerd en volgens welke regels controles en veiligheidsmaatregelen worden toegepast. Deze handboeken steunen op de nota die op niveau van de afdeling gemeenschapsinstellingen is vastgelegd en waarin de inhoudelijke contouren van het kwaliteitsbeleid staan omschreven. Deze nota is opgesteld in overeenstemming met het uitvoeringsbesluit bij het kwaliteitsdecreet voor de bijzondere jeugdbijstand.